

Матвійчук О. В., к.е.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ДЛЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджено теоретичні основи та обґрунтування процесу визначення і відбору ключових компетенцій, а також їх відношення до соціального та економічного середовища в європейських країнах і процес їх впровадження у зміст освіти. Визначено стан ринку фінансових послуг України та особливості підготовки майбутніх економістів. Обґрунтовано необхідність розробки послідовної стратегії для визначення, вибору та оцінки компетенцій і навичок, а також підсумкових показників в галузі освіти.

Ключові слова: ключові компетенції, формування компетенцій, освіта впродовж життя, компетенції майбутніх економістів.

Аннотация. В статье исследованы теоретические основы и обоснование процесса определения и отбора ключевых компетенций, а также их отношение к социальной и экономической среде в европейских странах и процесс их внедрения в содержание образования. Определено состояние рынка финансовых услуг Украины и особенности подготовки будущих экономистов. Обоснована необходимость разработки последовательной стратегии для определения, выбора и оценки компетенций и навыков, а также итоговые показатели в области образования.

Ключевые слова: ключевые компетенции, формирование компетенций, непрерывное образование, компетенции будущих экономистов.

Annotation. The article deals with the notion of core competencies, theoretical background, justification of the process of definition and selection of key competencies and their relation to the social and economic environment in Europe and the process of their implementation in the educational content. The condition of the financial services market of Ukraine, peculiarities of future economist's training is defined. The need to develop a coherent strategy to identify select and measure the competencies and skills as well as totals in education is specified.

Keywords: key competencies, formation of competencies, lifelong education, future economists' competencies.

В Україні ринкові перетворення відбуваються на тлі кризових явищ в умовах нестачі інвестиційних ресурсів необхідних для розвитку бізнесу. Отож держава повинна забезпечити законодавчі межі функціонування інвестиційної діяльності, що забезпечить стабільний розвиток та функціонування фінансового ринку. Відрегульований ринок фінансових послуг перерозподіляє фінанси на конкурентній основі і дає можливість розвивати привабливі для економіки сегменти, зменшує ризики.

Зауважимо, що ринок фінансових послуг є важливим інструментом для стабільної роботи економіки, формою мобілізації і перерозподілу коштів для фінансового забезпечення розвитку економіки держави. Розвиток ринку фінансових послуг виступає своєрідним «лакмусовим папірцем» фінансового стану країни і добре працює при низькій інфляції, збалансованій і діючій законодавчій та правовій базі, на жаль під час кризових явищ перший потерпає: зменшується кількість фінансових установ та перелік послуг що надаються, фахівці фінансового ринку поповнюють лави безробітних. Підготовка майбутніх економістів має передбачати ризики сучасного фінансового ринку України, навчати перш за все саморозвитку і самовдосконаленню.

Аналіз останніх публікацій виявив, що ідею компетентнісно орієнтованої освіти розробляли багато вчених: В. Болотов, І. Зімня, В. Красівський, В. Серіков, А. Хуторський та ін. Осмислення підходів до фахових компетенцій та характеристику його складових знаходимо у дослідженнях вітчизняних науковців – О. Локшиної, О. Пометун, І. Саух, В. Свистун, В. Ягупова; сучасні тенденції розвитку змісту освіти досліджували та аналізували такі зарубіжні науковці D. S. Rychen, L. H. Salganik, M. E. McLaughlin.

Метою нашої статті є дослідження теоретичних основ та обґрунтування процесу визначення і відбору ключових компетенцій у підготовці майбутніх економістів для ринку фінансових послуг України.

В проєкті концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр. зазначено, що результатом реформи має бути всеосяжна трансформація освітнього сектора. Освіта мусить перетворитися на систему, здатну до саморегуляції – відповідно до викликів суспільного розвитку, які постійно змінюються. Освіта має стати ефективним важелем економіки знань, на інноваційне середовище, у якому учні й студенти отримують навички і вміння самостійно оволодівати знанням протягом життя та застосовувати це знання в практичній діяльності. Освіта має продукувати індивідів, здатних забезпечити прискорене економічне зростання і культурний розвиток країни, свідомих, суспільно активних громадян, конкурентоспроможних на європейському і світових ринках праці [1].

Широке коло науковців та педагогів вищої школи переконані, що підготовка фахівців у будь-якій сфері повинна здійснюватися на новій концептуальній основі в рамках компетентнісного підходу, основою якого

є ключові компетенції. У «Новому тлумачному словнику української мови» слово «компетенція» трактується як «добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи» [2, с. 874]. Наведемо визначення термінів «компетенція», «компетентний», що пропонує сучасний тлумачний словник за редакцією В. Бусела: «компетенція – добра обізнаність у чомусь; коло повноважень певної організації, установи чи особи; загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях і здібностях, які набуті завдяки навчання; компетентний – який має достатні знання в певній галузі, добре обізнаний, тямущий; ґрунтується на знанні, кваліфікований; має певні повноваження, повноправний, повновладний [3].

Поняття ключових компетенції та їх значення для людського, соціального і економічного розвитку знаходиться у полі зору протягом багатьох років, є полем дискусій на міжнародних конференціях. З метою систематизації і узагальнення досвіду багатьох країн у визначенні та відборі ключових компетентностей було започатковано програму «Визначення та відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади» зі скороченою назвою «*DeSeCo*» (1997 р.) [4], за підтримки Федерального статистичного департаменту Швейцарії та Національного центру освітньої статистики США й Канади До групи експертів входять представники різних галузей – освіти, бізнесу, здоров'я, представники міжнародних, національних освітніх інституцій тощо. Міжнародна комісія Ради Європи розглядає поняття компетентностей як загальні, або ключові, уміння, базові вміння, фундаментальні шляхи навчання, ключові кваліфікації, крос-навчальні вміння або навички, ключові уявлення, опори, опорні знання.

Необхідно продовжувати роботу в області компетентності та навичок молоді та дорослого населення, щоб з часом розробити послідовну Стратегію для визначення, вибору та вимірювання компетенцій і навичок, а також підсумкові показники в галузі освіти. Справді, вимірювання якості результатів навчання, оцінка економічних і соціальних навичок і здібностей, виявлення основних детермінант освітнього успіху робить визначення ключових компетенцій нагальною темою обговорення, стимулює підвищений інтерес у всьому світі. Цей інтерес до нової інформації піднімає важливі питання про те, що найбільше необхідно для життя: базові навички, такі як читання, вміння писати і вести розрахунки? Які навички необхідні для сучасного успішного життя в суспільстві, щоб мати змогу протистояти сьогоденним і майбутнім викликам? Як визначити найбільш актуальні і універсальні фахові компетенції і основне питання, як їх оцінити?

Ці питання стали основою для міжнародного та міждисциплінарного діяльності і проводяться під егідою Організації економічного

співробітництва та розвитку (ОЕСР), на чолі з швейцарським Федеральним статистичним управлінням (SFSO). У 1997 році країни-члени ОЕСР розробила Програму для іноземних студентів Programme for International Student Assessment (PISA) через міжнародні тести. Методика оцінювання (PISA) була розроблена з метою моніторингу ступеня знань, для студентів що отримали обов'язкову шкільну освіту, придбали знання і навички, необхідні для повноцінної участі в суспільство, а саме такі як мотивація, деякі аспекти ставлення до навчання, вміння застосувати комп'ютер, саморегуляторне навчання [5, с. 25–26]. Метою розробників PISA були:

- стратегічна орієнтація на методи, які дають можливість визначати потреби країни, уряду, зробити необхідні висновки;
- інноваційне поняття «грамотності», що стосувалося можливості студентів аналізувати, міркувати і спілкуватися ефективно, що дасть можливість вирішувати і інтерпретувати проблеми в безлічі галузей ;
- ставлення до позитивної освіти, яке не обмежується оцінкою студентів, навчальними компетенціями. Необхідність самостійно знаходити мотивації для отримання освіти, визначення цілей щоб вчитися, що базується на вірі в себе;
- регулярність проведення оцінки знань, яка дозволить країнам контролювати свій прогрес і ступінь досягнення поставленої PISA мети.

Теоретичні основи, обґрунтування процесу визначення та відбору ключових компетенцій і їх ставлення до соціального та економічного середовища були також розглянуті на другому симпозиумі DeSeCo [6].

Аналіз існуючих концептуальних та дисциплінарних підходів до вибору необхідних компетенцій дає можливість висловити припущення, що на сьогодні неможливо ідентифікувати і обмежити кількість вкрай необхідних навичок і підібрати ключові компетенції, які будуть застосовані на робочому місці, в суспільних відносинах, процесах демократизації і серед політиків.

У нашому глобалізованому світі, з підвищеними вимогами до компетентності в робочій силі, вищі навчальні заклади повинні забезпечити гарантування того, що їх випускники мають компетенції, необхідні для досягнення успіху. Не зважаючи на колосальні десятирічні дослідження на міжнародному рівні європейські вчені вважають, що робота з оцінювання ключових компетенцій тільки починається [7].

Загальновизнано, що інвестиції в освіту і компетенції мають вирішальне значення для боротьби зі складними вимогами і глобальних проблем сучасного світу. Але, які компетенції нам потрібні для загального життєвого успіху і сталого соціально-економічного та демократичного розвитку суспільства? Наведемо приклади базових типів компетенцій заснованих на світових стандартах (табл. 1) [8].

Базові компетенції засновані на світових стандартах

Моделі компетенцій світових стандартів	Необхідні компетенції
Модель SHL міжнародні стандарти керування (фахівець, менеджер, керівник групи)	1) підприємницькі якості (бізнес, творчий підхід, рішучість, стратегія); 2) якості керівника (лідерство, планування й організація, орієнтація на якість, переконливість); 3) професійні якості (спеціальні знання, аналіз і вирішення проблем, усна й письмова комунікація); 4) особисті якості (гнучкість, стабільність, особиста мотивація).
Модель S. Whiddett & S. Hooleyforde розробка моделі компетенцій на матеріалах компанії	1) розвиток бізнесу (особистий розвиток, генерування й обґрунтування ідей); 2) досягнення результатів (планування, чіткість менеджменту, постановка цілей); 3) аналіз – робота з інформацією (аналіз і прийняття рішень); 4) люди (робота в команді, вплив, керування відносинами)
Модель Society for Human Resource Management модель для керування колективом	знання бізнесу; персональна дієздатність; стратегічний внесок; практичні навички та володіння технологіями менеджменту
Модель «Корпоративні фінансові технології»	системне мислення; прийняття рішень; орієнтація на результат; аналітичні здатності; креативність; гнучкість, швидка й адекватна реакція; здатності до навчання; організаторські здібності; делегування повноважень; уміння планувати час; управляти проектами; працювати в команді; переконувати, відстоювати думку; уміння слухати інших, підтримувати зворотний зв'язок; навички проведення презентацій і переговорів

Навчальні плани і програми підготовки фахівців мають базуватись на компетентному підході, що забезпечить структурно-логічний зв'язок дисциплін, розвине інформаційну та практичну компоненту, сприятиме освоєнню знань і вмінь для виконання певних виробничих професійних функцій у майбутньому, що, у свою чергу, підвищить рівень конкурентоздатності випускника, у якого сформовані професійні компетенції [9].

Результати досліджень, які проводили європейські та вітчизняні вчені в останні роки дають можливість стверджувати, що з'ясування ключових компетенцій фахівця ринку фінансових послуг тільки починається. Необхідно вивчати та впроваджувати в навчальні програми світові

стандарти щодо професійних і базових компетенцій для фахівців для кожного сектору економіки, що допоможе вирішувати нагальні проблеми та вчасно реагувати на сьогоденні та майбутні виклики.

Важливо підготувати базу для власної вітчизняної Стратегії визначення, вибору та вимірювання компетенцій і навичок, а також розробити підсумкові показники в галузі освіти, тим більше що реформи, які заплановані в освіті, потребують нового концептуального компетентнісного підходу.

1. Проект концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 рік. Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/messages/39066-mon-proponue-na-gromadske-govorennya-proekt-kontseptsiyi-rozvitku-osviti-ukrayini-na-period-20152025-rokiv> 2. Новий тлумачний словник української мови (у трьох томах). том 1, А – К / Укладачі: В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. – Київ, Вид-во «АКОНІТ», 2006 – 926 с. 3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с. 4. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program – OECD (Draft). – 279 p. 5. Key Competencies. A developing concept in general compulsory education. Eurydice. The information network on education in Europe. – N. Y., 2002. – 28 p. 6. Contributions to the second DeSeCo symposium (2003) D.S. Rychen, L. H. Salganik, and M.E. McLaughlin (eds Geneva, Switzerland, 11-13 February, 2002). 7. Assessment of Competencies in Higher Education Edited by S. Blömeke, J.-E. Gustafsson, R. J. Shavelson Series: Zeitschrift für Psychologie – Vol. 223 In Stock ISBN: 978-0-88937-473-7 Vol. 223/1 2015, iv + 66 pp. 8. Основания для выбора модели компетенций. – http://www.profravzvitie.ru/cgi-bin/new.cgi?go=model_komp. 9. Лапішко М. Л. Використання інформаційного забезпечення під час формування фахових компетенцій банківських працівників у ВНЗ / М. Л. Лапішко // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. : Комп'ютерні технології. – 2013. – Т. 229, Вип. 217. – С. 19–23. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npchduct_2013_229_217_6.pdf

Рецензент: д.е.н., професор В. І. Борейко.